

STANDPUNT LEERRECHTEN

Aangenomen door de Algemene Vergadering van 20 april 2006

1. INLEIDING

Het leerrechtenconcept komt overgewaaid van bij de noorderburen. Nederland kampt met een probleem van een studievertraging die historisch gegroeid is. Enerzijds omdat het jaarsysteem daar al langer is verlaten. Anderzijds kreeg omzeggens elke Nederlandse student ook een studiebeurs. Maar in de loop der jaren is in dat studieloon stevig het mes gezet. Vandaag is de basisbeurs onvoldoende om als student mee rond te komen. Bovendien zijn de collegegelden drastisch de hoogte in geschoten. Studenten zien zich daardoor verplicht om almaar meer bij te klussen, waardoor ze minder tijd overhouden voor hun studies. De staatssecretaris voor hoger onderwijs vindt dat studenten sneller moeten afstuderen en wil met leerrechten de druk opvoeren.

De context in België en in Vlaanderen is volledig anders. Wij hebben één van de jongste studentenpopulaties van gans Europa, met de hoofdmoot studenten tussen 18 en 23. Als je het aandeel studenten binnen deze leeftijdsgroep bekijkt, heeft België zonder meer de hoogste participatiegraad. En we combineren de hoogste participatiegraad met het kleinste leeftijdsbereik. Dat is een duidelijke aanwijzing dat de feitelijke studieduur in Vlaanderen goed op schema zit.

Weliswaar is sinds het academiejaar 2004-2005 het flexibiliseringsdecreet in voege, dat het jaarsysteem ook in Vlaanderen afschaft. Hoewel er tot nu toe nog geen aanwijzingen zijn, vrezen nogal wat mensen voor Nederlandse scenario's. VVS wil deze doemdenkers waarschuwen voor paniekvoetbal. Net om Nederlandse toestanden te vermijden, werden in het flexibiliseringsdecreet heel wat restricties en buffers ingebouwd.

De idee van leerrechten maakte opgang in Vlaanderen nadat minister Frank Vandenbroucke in zijn conceptnota een outputfinanciering voorstelt voor het hoger onderwijs. Een outputfinanciering responsabiliseert de instellingen om iets te doen aan de lage slaagkansen en de trage studievoortgang. In Vlaanderen is de roep om leerrechten voornamelijk ingegeven door economisch opportunisme. Bepaalde instellingen willen de veronderstelde nadelige financiële effecten van zuivere outputfinanciering, kanaliseren naar de student. Met systeem van leerrechten proberen de instellingen de zwarte piet door te schuiven naar de zwakste partij: de student.

2. BEZWAREN TEGEN LEERRECHTEN

2.1. FOUTE PREMISSE: DE STUDENT ALS HOMO ECONOMICUS

Leerrechten kaderen in het toenemend economisch denken in het onderwijs. Het leerrechtensysteem gaat ervan uit een student ten allen tijde rationele beslissingen neemt en kan nemen. Doet de student dat niet, dan moet hij afgestraft worden. Nu is de veronderstelling dat de mens in alle omstandigheden steeds in staat is rationeel te denken en te handelen wetenschappelijk al redelijk achterhaald. Wat heeft men immers nodig om als rationele actor op te treden?

- In de relatie student vs. onderwijsinstelling kan men spreken van een asymmetrische informatieverhouding. De student is in deze krachtsverhouding de zwakkere partij.
- Om als rationele actor te ageren moet je ook echte keuzemogelijkheden hebben. De vraag is dan ook in welke mate studenten deze hebben. Ouderlijke druk bij de studiekeuze speelt spijtig genoeg nog altijd een grote rol. Ook kan het zijn dat de financiële situatie de student niet toelaat om op kot te gaan en hij noodgedwongen 'kiest' voor een opleiding in de buurt. Een student kan tenslotte in de praktijk niet zo gemakkelijk van opleiding of instelling veranderen. Heroriënteren gebeurt meestal niet straffeloos.
- Leerrechten veronderstellen dat studenten rationeel handelen en bijgevolg ook reageren op financiële prikkels, beloning of straf. Experimenteel onderzoek in Nederland heeft aangetoond dat studenten niet echt reageren op beloningen.
- Snel studeren is niet gelijk aan goed studeren. Studenten zouden geneigd kunnen zijn om onder hun mogelijkheden te studeren.
- Een leerrechtensysteem waarbij het recht op onderwijs wordt ingeperkt, vergt een grondige communicatie en informatieronde naar de rechthebbenden, de studenten.

48 **2.2. FOUTE ANALYSE, FOUTE AANPAK**

49 Om te beginnen is het probleem van studievertraging in Vlaanderen flink overroepen. De analyse van het
50 leerrechtenvoorstel is nogal simplistisch, om niet te zeggen populistisch. 'Studenten die niet snel genoeg afstuderen en
51 er langer over doen, zijn gewoon lui. Misschien zelfs dommer.

- 52 • Studievertraging heeft als eerste oorzaak een gebrekkig oriënteringsbeleid. Een student weet vaak niet wat de
53 verwachtingen zijn van een specifieke opleiding en of deze ook echt bij hem/haar passen. Een studievertraging
54 is dan ook onvermijdbaar zolang er geen werk gemaakt wordt van een doelgericht oriënteringsbeleid.
- 55 • Een leerrechtensysteem straft heroriëntering af omdat de verloren studiepunten in mindering gaan van je
56 leerrecht.
- 57 • Het is algemeen geweten dat een betere studiebegeleiding een van de meest succesvolle recepten is voor
58 goede studieprestaties.
- 59 • Daarnaast is er ook nood aan studietrajectbegeleiding waarbij de student terecht kan bij een mentor waarmee
60 hij zijn studietraject plant, maar ook zijn studievorderingen en eventuele heroriënteringen bespreken.
- 61 • Onderwijskwaliteit: Een reden waarom studenten niet altijd slagen voor een opleidingsonderdeel ligt aan de
62 soms gebrekkige pedagogische onderbouwing van dat opleidingsonderdeel.
- 63 • Leerrechten lost ook niet het probleem van de te hoge studiedruk op, wat een zeer bekende oorzaak van
64 studieduurvertraging is.

65 De introductie van leerrechten leidt de aandacht af van de werkelijke oorzaken van een slecht studierement: te hoge
66 studiedruk, slechte onderwijskwaliteit, gebrekkige oriëntatie en te weinig begeleiding. De instelling zou beter werk maken
67 van een verhoging van haar onderwijskwaliteit, waardoor studenten ook een grotere kans op slagen krijgen. Dit betekent
68 niet de lat lager leggen om de studenten er toch door te krijgen, maar eerder te zorgen voor pedagogisch goed
69 uitgewerkte lessen, een realistische studiedruk voor studenten, de nodige ondersteuning in de vorm van begeleidende
70 maatregelen en een gedegen studieoriëntatie.

71 **2.3. HET RECHT VAN DE STERKSTE**

72 **Financiële prikkels hebben Matteuseffect.**

- 73 • Concreet wil dat in het geval van leerrechten zeggen dat de financiële straf voor de sterkere studenten uit meer
74 gegoede milieus minder afschrikwekkend werkt. Zelfs als hun leerrecht opgebruikt is kunnen zij nog terugvallen
75 op hun ouders om hun verdere studies te bekostigen.
- 76 • De zwakkere studenten hebben echter geen baat bij dit systeem. Minder gegoede studenten zijn
77 prijsgevoeliger: bij stijging van inschrijvingsgeld haken ze gemakkelijker af, ze zijn minder geneigd om te lenen,
78 zeker als het gaat om risicovolle investeringen.
- 79 • Financiële prikkels hebben dus doorgaans weinig effect en als ze wel tot een respons leiden, is die vanuit
80 rechtvaardigheidsperspectief niet wenselijk.

81 **Wat met de moeilijker doorstromende groepen?**

- 82 • Allochtone studenten, studenten met laaggeschoolde ouders, studenten zonder de geschikte vooropleiding,
83 studenten met functiebeperkingen... hebben al beduidend lagere slaagkansen in het hoger onderwijs. Als een
84 leerrecht deze slecht verdeelde studieresultaten al niet wil versterken, dan zou het dus studentenkenmerken
85 mee in rekening moeten brengen. Dit is een duidelijke vorm van positieve discriminatie. Los van de juridische
86 complexiteit van een structureel ingebouwde positieve discriminatie, vragen we ons af wat de haalbaarheid is
87 van dergelijk correcties in de huidige politieke en maatschappelijke context.

88 **Zelfvertrouwen kelderen.**

- 89 • Studievertraging heeft in veel gevallen te maken met een laag zelfvertrouwen bij de student. Leerrechten zullen
90 de onzekere student met een laag zelfvertrouwen, een negatief zelfbeeld en daarmee samenhangend vaak niet
91 de juiste studiemethode of strategie, nog gemakkelijker doen buizen en zelfs afhaken

92 Leerrechten straffen dus vooral de zwakkere studenten: studenten uit lage inkomensgroepen, studenten uit
93 kansengroepen die sowieso al lagere slaagkansen hebben omdat ze struikelen over de hoge culturele en academische
94 drempels in het onderwijsproces, en studenten met een lager zelfvertrouwen. Leerrechten kampen dus op meerdere
95 fronten met matteuseffecten en zijn vanuit het democratiseringsperspectief sociaal onaanvaardbaar.

96 **2.4. JE LEERRECHT UITGEPUT: WAT DAN?**

97 **Leerrechten bevorderen drop out.**

98 Wat als de rugzak leeg is en je leerrechten zijn opgebruikt? Dan ben je dus niet meer financierbaar voor een instelling.
99 De student zal dus afgestraft worden met gevoelig hogere inschrijvingsgelden die in het slechtste geval de onderwijskost
100 voor de instelling volledig moeten dekken.

101 **Een recht of een straf voor het leven?**

102 Eens je recht is opgebruikt is het voorgoed. Een leerrechtensysteem valt dus moeilijk te rijmen met de doelstellingen van
103 het flexibiliseringsdecreet om met het hoger onderwijs nieuwe doelgroepen zoals herintreders en zij-instromers aan te
104 boren.

105 **Terug ongeschoold arbeider?**

106 Studenten die uiteindelijk afhaken, zullen op de arbeidsmarkt terechtkomen als ongeschoolde arbeider. Om toch aan de
107 bak te komen, zullen ze beroep moeten doen op de arbeidsbemiddelende instanties die voor hen vorming en opleidingen
108 zal organiseren. Die worden op hun beurt ook weer betaald door de belastingbetaler.

109 **2.5. GEVOLGEN VAN EEN VOUCHERSYSTEEM VOOR INSTELLINGEN**

110 Een systeem van leerrechten is een embryonale vorm van vouchersysteem. In een vouchersysteem krijgt de student
111 van de overheid het geld om zijn opleiding van een instelling te kopen. De instelling moet dan maar een voldoende
112 kwalitatieve opleiding aanbieden om de student aan te trekken en te behouden. Doet zij dat niet, verliest zij haar
113 financiering. Grote variaties in inschrijvingsaantallen maken ook dat een instelling kampt met een zeer variabele
114 financiering, wat een lange termijnplanning en beleid sterk bemoeilijkt. Dat maakt ook dat personeel niet meer optimaal
115 kan worden ingezet en jobs zeer onzeker worden.

116 Hoewel een rugzakje eenvoudig en transparant in de oren klinkt, is er nood aan heel wat overheidsreglementering om de
117 ongewenste markteffecten af te vlakken. Alle correcties zullen leiden tot een enorm ingewikkeld en administratief
118 omslachtig systeem, dat onmogelijk nog valt te communiceren naar de achttienjarige aspirant-student die wil weten
119 welke rechten hij heeft.

120 Vouchers worden vaak in één adem genoemd met de 'vermarkting' van het onderwijs. Of beter, ze trachten een
121 antwoord te formuleren op de dreiging die uitgaat van het GATS-verdrag. Als GATS wordt toegepast op hoger onderwijs,
122 dan zullen hoger onderwijsinstellingen mekaar in een vrije markt beconcurreren en ook buitenlandse aanbieders zullen
123 zich op de markt begeven.

124 **3. BESLUIT**

125 VVS, de Vlaamse Vereniging van Studenten maakt zich ernstige zorgen over de voorstellen rond leerrechten die er
126 circuleren. Leerrechten zijn een onnodige en gevaarlijke verdere beperking van het recht op onderwijs. Leerrechten zijn
127 een eufemisme voor een repressieve studierantsoenering. Ten eerste beweren ze een antwoord te bieden op een
128 probleem dat zwaar overroepen is. Ten tweede gaan ze uit van een verkeerde probleemanalyse en leiden ze de
129 aandacht af van de werkelijke oorzaken die liggen bij te hoge studiedruk, de slecht onderwijskwaliteit, de gebrekkige
130 oriëntering en begeleiding van studenten. Ten derde vertrekken ze vanuit de foute veronderstelling dat studenten
131 rationeel economisch calculerende individuen zijn. En ten vierde bieden ze een oplossing die drop out in de hand werkt
132 en de democratisering allerminst een dienst bewijst. Maar bovenal getuigt het voorstel van economisch opportunisme
133 waarbij de financiële lasten schaamteloos worden doorgeschoven naar de zwakste partij: de student. Dit systeem van
134 leerrechten is voor VVS dan ook verwerpelijk.